

Nederlandsche schilders en beeldhouwsters

Tentoonstelling in „Arti“, ter gelegenheid van het regeringsjubileum der Koningin ingericht.

VAN 1898 TOT 1938

Werk van Nederlandsche schilders en beeldhouwsters uit de regeringsperiode van onze Koningin is tot 12 September in de kunstzalen van „Arti et Amicitiae“ te Amsterdam bijeengebracht. Het bestrijkt dus, historisch gezien, een vrij korte spanne tijd: slechts twee jaar meer dan onze eeuw oud is. Niettemin: negen negentig kunstwerken, meendeels van goede kwaliteit — en dat is nog maar een keus uit de veelheid.

GEORGINE SCHWARTZ: „Zingende koorknaap.“ (Tentoonstelling „Arti“.)

Zou een dergelijke expositie van dezen omvang in een vroeger tijdperk mogelijk zijn geweest? Vermoedelijk niet. Ook in vorige eeuwen hebben de Nederlanders weliswaar schilderende en tekenende vrouwen opgeleverd. Vóór namen noemen, zou ons thans te ver voeren; maar als men ze alle bij elkaar ging optellen, de minder vermaarde meegerekend en ook zij, van wie wij alleen de namen, geen werk kennen, zijn het er, van de 16e eeuwse miniaturisten-schilders Anna Snyders, de moeder van Lucas de Heere — en dus een Vlaamse — tot beroemde schilderessen als de portretiste Judith Leyster en de bloemen-schilders Maria van Oosterwyck in de 17e en de professor dochter Rachel Ruysch, eveneens door haar bloemstukken vermaard, in het begin van de 18e eeuw, tot de meer tal- dan belangrijke artistieke dames uit onze prunktijd, toch heel wat: verscheidene tientallen zeker.

Maar nimmer werden verf en palet vijftigder door vrouwenhanden gebruikt dan in onze dagen. De oorzaken? Het zullen wel ongeveer dezelfde zijn, die de vrouw in allerlei maatschappelijke verbanden hebben gebracht: de emancipatie het minder ongewoon achten van celibaat, de gerieflijke woningen, kleine gezinnen, eenvoudige huishouding. Hoe dit zij: het verschijnsel is er en het verdient de aandacht, die deze tentoonstelling in „Arti“, bij een zo heuglijke gelegenheid als het Koninklijk Jubileum, er op vestigt: verscheidene tientallen zeker.

Veel van wat hier hangt is goed bekend en voor detailbeschrijvingen en andere wereldtentoonstelling dan ook weinig aanleiding. Veel heeft het zin, te trachten, uit hetgeen hier te zien is een historische lijn op te diepen. Te meer kan dat van nut zijn, daar de commissie, die de expositie inrichtte, heeft afgezien van een chronologisch rangschikken. Zelfs het werk van éénzelfde schilder hangt veelal verspreid. De evolutie, als die er is, is dus niet terstond zichtbaar voor den bezoeker; men moet haar, al zigzaggend, in den geest construeren. Hetgeen ook zijn bekloring kan hebben — ondanks de warmte.

De reeks begint bij het „fin de siècle“. Een paar straten verder, in het Stedelijk Museum, vinden wij het vertegenwoordigd door de Parijse meesters, wier krachtige kunst burgerlijke rappen trok uit de vermolming der burgerlijke decadentie: Degas, Lautrec, of haar in eenzaamheid ontvluchtte: Gauguin, Cézanne. In ons land de tijd van Verster en Breitner, Tholen. De reeks eindigt bij de heden.

Brengen wij ons even in gedachte, wat, bij het mannelijke schilderskorps, te onzent daarna kwam: de symbolisten en monumentalisten, Thorm Prikker, Der Kinderen, Toorop, Holst, Konijnburg, de naderwijze — positief of negatief — van het fenomeen Van Gogh, de invloed van Fransche en (minder) van Duitse modernisten, dan trekt het onze aandacht, dat het vóór- en na-oorlogse schildersdom der vrouwen binnen zijn eigen, specialen is gebleven. Veertig jaar mannen-kunst zou een heel ander beeld hebben gegeven. Het is van belang, hiervan akte te nemen.

Aankomstspijven zijn er vooral met de (late) Hagenaars en met de Amsterdammers van Allebé; met Breitner wellicht meer in het bijzonder. Sterk treft daarbij evenwel een voorkeur voor het stilleven, en, in iets mindere mate, voor het portret, ten koste van het landschap. Laatstgenoemd genre vinden wij slechts bij een enkele der jongeren (M. J. A. Hoogendijk, A. Luttje-Deelman), en dan nog meest onder den indruk van buitenlandse reizen (een uitzondering: de zorgvuldige tekeningen van mevr. Baukema-Philipse). Van de oudere generatie beoefenden het Sina Mesdag — Van Houten, wier bosch- en veengebieden, vaak wat schematisch van vorm, nochtans met geest zijn geschilderd, die hier niet altijd de materie overwint, en — vooral in den veldgezicht — Sune in de verbeelding. Onder de vele talenten, bij onze negentigjarige eeuwsche schilders aan te wijzen, was zij wellicht de eenige, die door een vleug van genialiteit werd aangevuld. Haar zware en forse toets, veelal onderschat, is thans genoegzaam bekend. Men heeft haar verweten, dat zij met modder of kookvet schilderde, maar men zag te veel de echte schildersdrift van dit werk voorbij, die, waar zij voldoende werd beheerscht, soms tot een imposante rust verstilde. Er hangt hier een Sune Robertson een „Dorpsheide“, dat zeker geen volgend kunstwerk is en waar- van de grimmige trant doet denken aan Vincent's Brabantse periode. Wat deze merkwuurde vrouw kon bereiken, laten haar stilleven het zuiverst zien, waarvan men hier een voorbeeld vindt. Ook in haar figuur-

stukken, als stilleven, zijn, toont Sune Robertson zich in het bezit van wat wij in een kunstenaar steeds het meest waardeeren: persoonlijkheid en stijl.

De kunst van het stilleven, die zoo geheel bij den ingetogen Noord-Nederlandschen aart past, werd — tegelijk met Anna Abraham, van wie men hier een harer vaporeuze schilderijen aantreft — al vroeg in de vorige eeuw kundig beoefend door Maria Vos. Uit haar werk lezen wij de bewondering af voor de vormkracht en kleurbeheersing der Hollanders van de gouden eeuw, die wij bij een reeks begaafde tijdgenooten terugvinden. Marie van Regteren Altena (die hier niet geheel tot haar recht komt), Cobi Ritsma, Betsy Westendorp-Osieck, Jacoba Surie, zijn en verscheidene anderen vormen een belangrijke groep, die bovenal den oud-vaderlandschen eerbied voor het schoone ambacht cultiveert en daardoor een bewuste geslotenheid vertoont tegenover sommige buitenlandse stroomingen, al blijkt Cobi Ritsma, met haar voortreffelijke „Meisje in 't wit“, ook iets van Manet in zich te hebben opgenomen, die hier — door zijn bewondering in zijn vroege periode voor Frans Hals — tenaamwoord als een vreemde invloed kan gelden.

Een bijzondere plaats neemt bij deze „Jofferen“, naar men weet, Lizzy Ansingh in, door de levendigheid van geest, waarmee zij haar bonte poppen laat acteren en waarmee zij, in haar schilderij van „De bedriegde molen“, en passant Jeroen Bosch parafraseert. Zij allen, kan het anders? toonen een voorkeur voor bloemen, poppen, hondsgoed, huishoudelijke gerei: voorwerpen, die voor vrouwen een bijzonder gevoelsstof hebben. En tevens onderscheiden velen van haar zich als treffelijke portretschilders — het moeilijke empoel, vóór haar in eer gehouden door de welhaast te gemakkelijk-begaafde Therese Schwartz, wier doorwerkte, ernstige beeltenis van dr. Westerman, waarin de oude handden bijzonder mooi zijn weergegeven, hier toont, welke waarde later verdrongen werden bij deze mondaine kunstenaars, die in haar vader, ware hij niet op haar 22e jaar gestorven, een zoo zorgvuldigen, degelijken leermeester en voorlichter had kunnen behouden. In Wally Moes had de Amsterdamse school daarnaars een schilder van figuur, van wie de „Huisvrouw“ uit het Stedelijk Museum zich ook nu nog door houding en stijl weet te handhaven.

Bij de richting, die zich verwant voelde aan de idealen van Rossetti en William Morris, zou men Rie Kramer en, „in eersten aanleg“, Nelly Bodenham kunnen rekenen, die hier o.a. met tekenwerk vertegenwoordigd zijn.

Ten slotte de „modernen“. Expressionisme en cubisme in hun meest extreme vormen hebben in ons land geen zeer diepgaanden en blijvende invloed gehad, zeker niet op de vrouwen, die meestal niet veel voelen voor uitersten. Tot de geavanceerde uitgingen kon men, kort geleden, de „constructivistische“ stilleven van freule J. van Hoenslaere van Beest rekenen, die in Duitschland indertijd nogal werden gewaardeerd; de tentoonstelling brengt twee voorbeelden ervan. Verder zijn hier met enig werk aanwezig: Charley Toorop, die zich na een jeugdperiode aansloot bij de Bergsche school en thans, naar men weet, eigen wegen gaat; en Jeanne Bieruma Oosting, zich verbonden voelend met de école de Paris en wier „Zelfportret met de roos“, uit 1938, chronologisch het sluitstuk van de tentoonstelling vormt.

Ziehier een beknopt overzicht van het schilderwerk, noodgedwongen onvolledig en dat, als al zulke samenvattingen, het gebrek heeft, dat het de individuele tekenen te veel achter de categorieën laat verdwijnen. Bezoek aan de tentoonstelling moge voor den lezer dit tekort van ons verslag aanvullen.

De beeldhouwsters in ons land zijn te veel op zichzelf staande figuren geweest om ze hier in groepen in te deelen. Men vindt in het middenaaltje plastisch werk o.a. van Georgine Schwartz, Jo Schreve-Lizerman, Thérèse van Hall en Minca Verster-Bosch Reitz. Gaarne hadden wij hier ook iets gezien van wijlen de begaafde Julie Mendik-Mijnssen. In de achterzaal bevindt zich een krachtig gemodelleerd bronzen lammetje van mevr. Rueb.

Komische films

Charlie Chaplins eerste creatie als dandy zonder bolhoed.

OUDE EN NIEUWE HUMOR

(Van onzen correspondent.)

Londen, Augustus.

Onder de vele oude films, die deze maand in de Londense bioscopen weer zijn opgehaald, was merkwaardig genoeg een enkele humoristische. Zouden de directies vermoeden,

CHARLIE CHAPLIN ALS DANDY IN ZIJN EERSTE FILM „MAKING A LIVING“. — Deze oude film is onlangs ontdekt en thans in het bezit van het British Film Institute.

dat het publiek niet meer zou lachen om het gesmijt met taarten en het genots met water, dat het eens het toppunt van grappigheid vond? Er is een groote verandering gekomen in de lachfilm. Variatie wordt vereischt, en zelfs de populairste ster — Mikkie Muis inbegrepen — ontkomt niet aan verduistering tenzij hij variatie brengt. En zelfs dan is zijn rol nog vaak uitgespeeld. De populariteit van Donald Duck gaat ten koste van Mikkie Muis, die, volgens een verklaring van Walt Disney zelf, eerlang van het witte doek zal verdwijnen.

Wij hebben veel sterren van de eerste grootte hun glans verliezen. Onlangs is er nog één van de oude garde boven den horizon verschenen: Harold Lloyd met zijn „Professor Pas Op“. Wij zijn hem tegemoet gekomen als een oude kennis, die ons welkom was wegens de herinnering aan de vele vroo-

lijke uren, welke hij ons verschaftte. Wij waren meer dan bereid hem weer even na aan het hart te nemen als weleer. Wij versterkten ons vooroordeel ten gunste van hem meer dan ooit, toen wij merkten, dat hij geen enkele verandering had aangebracht in zijn methode om ons, evenals vroeger, aan het lachen te brengen. Zijn nieuwe film had een oude kunnen zijn, na-geynchroniseerd. En wij voelden, dat er iets hapende aan deze hernieuwde kennismaking. Wij konden onszelf niet meer zijn, als wij ten volle van den onbezorgden onzin van deze film wilden genieten. Wij meesten van een voetstukje af. Wij waren dezen humor een beetje ontgroeid. Zoo kwam het, dat de „Professor Pas Op“ in Londen, drijvend op een „succès d'estime“, nauwelijks den minimalen tijd van twee weken op het programma gehouden kon worden.

Harold Lloyd herinnert ons aan een nog groter filmkomiek: Charlie Chaplin. Deze „Koning van den lach“ heeft zich niet meer verstoort sinds zijn „Modern Times“ in begin 1936 zulk een gemengde ontvangst had. In Februari 1931 had Charlie Chaplin zelf te Londen de première van zijn voorlaatste film „City Lights“ bijgewoond. De sprekende film was op de markt gekomen. Aan het einde van de première van „City Lights“ verklaarde Chaplin, dat hij nooit voor de film zou spreken. Men zei dat het voor een artistiek als Chaplin onder alle omstandigheden mogelijk was, zijn successen voort te zetten. Reeds in de recensies van dien tijd echter kon men al lezen, dat „City Lights“ gezinsins „The Kid“ en „The Goldrush“ kon evenaren.

Zoals te verwachten was, werd na de te snelle terugtrekking van „Modern Times“ het gerucht gelanceerd, dat Chaplin zijn bolhoed, hantfoek, groote schoenen, rietje en snorretje zou afschaffen en in een andere personificatie het publiek aan het lachen maken. Charlie Chaplin heeft ontkend variatie in zijn kunst te willen brengen. Hij wil de verschoepingsfiguur blijven, die hij altijd is geweest en als hoedanig hij populair is geworden. Van begin af aan is het niet alleen het vermaak geweest dat het publiek in films van Charlie heeft aantrokken. Zelfs zijn eerste „slapstick“-comedies, welke de basis voor zijn roem legden, was een element méér dan alleen lachgrappigheid. Er lag een zekere leerling in de films, een vertroosting. Hoe vaak dit rare, haveloze mammetje ook te meer geslagen werd, door een vuist of het noodlot, hij stond altijd weer op, glimlachte, draaide zijn rietje om en ging weer voort. Geen mensch kon zijn eigen positie hopeloos vinden zoolang Chaplin op het witte doek den indruk vestigde, dat ook de kleine man die de klappen krijgt, optimistisch kan zijn.

HET ZIEKTEBEELD VAN VINCENT VAN GOGH

Marguerite Rose en dr. M. J. Mannheim: „Vincent van Gogh im Spiegel seiner Handschrift“. Verlag S. Karger, Basel en Leipzig.

De stroom van Vincent van Gogh-literatuur houdt nog steeds aan. Marguerite Rose en dr. Mannheim hebben getracht, aan de postmortale diagnose van het ziektegeval-Vincent van Gogh nieuw materiaal toe te voegen door grafologische waarnemingen. Als studie-objekt gebruiken zij de brieven van Vincent aan zijn broer Theo en eenige aan zijn moeder.

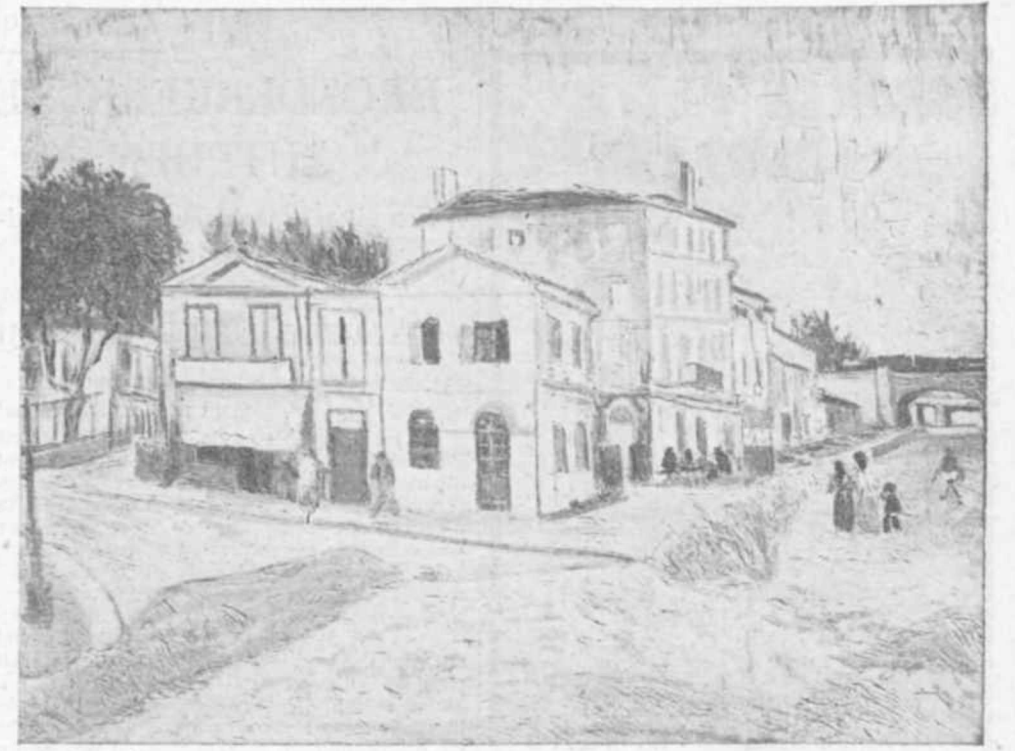
De schrijvers, evenwel mede gebruik makend van de biografische gegevens, meenen uit het handschrift te kunnen aantonen, dat manische en depressieve perioden — opwindend en neerslachtig — van verschillende duur en intensiteit elkaar bij Vincent afwisselden reeds sedert het begin van zijn verblijf te Londen, dus van zijn twintigste jaar af, nog vóór de afwijzing van zijn aanziek door Ursula Loyer. Bij de detail-analyse van het schrift gaan zij in hun gevolgtrekkingen wel eens wat ver — wellicht een „défaut du métier“. Zoo noemen zij regels in een brief „kaum zu entziffern“ (pag. 14), waar onze zellers nog heel tevreden mee zouden zijn. Op pag. 31 lezen wij: „Der festhaltende, einhakende Schlusszug des „ette“ vor „salle peinture“ verrät, dass er keineswegs gewillt ist, die Malerei aufzugeben, wie er behauptet“. Zou dat enkele haakje ook zó'n profetische kracht hebben gehad, als de schrijvers niet hadden geweten, „hoe het afliep“?

Na Vincents vestiging te Arles constateerden de auteurs, dat hij plotseling gaat schrijven met „schwarzer und lila Tinte“ en zij opperen „mit aller Vorsicht“ de mogelijkheid, dat mystiek-religieuze tendensen van invloed op de keus van inktkleur kunnen zijn geweest. Als zij wel eens een prentbriefkaart uit de Fransche provincie hadden verzonden, zouden zij hebben gemerkt, dat de inktpoten, die men den bezoekers daar in de cafés verschaft, gewoonlijk een paars of groezelig zwart sopje bevatten. Vincent had zó'n bistrotje vlak naast zijn gele huis, dus.....

De psychiatrische diagnose, die de schrijvers ten slotte trachten te formuleren, biedt, in haar algemeenheid, weinig kans op tegenpraak. Zij nemen aan, dat hier geen sprake is geweest van epilepsie (van toevallen blijkt niets), en evenmin van een echte manisch-depressieve psychose, omdat deze laatste het karakter niet — zoals bij Van Gogh — blijft veranderen (ook behoorde Vincent niet tot de veelal pykische typen, die hiervoor in den regel geprepareerd kunnen zijn. — R. d.). Maar veel eerder van een schizoprene psychose, in fasen verlopende. De bijzonderheid is dan, in dit geval, dat Van Gogh na ledere crisis zijn werkkracht hervindt en, tot op zekere hoogte, kritisch tegenover zichzelf blijft staan. Tot ten slotte het verloop hem te heftig verontrust; hij vreest, zijn scheppings-

LUCIE VAN DAM VAN ISSELT: „De omelet“. (Tentoonstelling in „Arti“.)

HET GELE HUIS TE ARLES, waar Vincent van Gogh woonde, toen zijn ziekte in een „acute“ stadium kwam. (Naar een schilderij door Vincent van Gogh.)

kracht te moeten inboeten en ontnemen zich het leven, liever dan zichzelf te zien declasseren.

Wij zouden zelfs nog iets verder durven gaan en als vermoedelijke diagnose stellen: schizoprenie (in den aanvang wellicht in lichte graad, als schizoprene psychopathie) in hebeheeren vorm, overgaande in paranoïen vorm, met hallucinaties. Wie hier meer over wil weten, zij, behalve naar het genoemde boekje en de daar geciteerde speciale literatuur (er is echter nog veel meer over het onderwerp gepubliceerd), verwezen naar de algemeene uitsluitingen in Van der Hoeven's „Psychiatrie“, deel II, met name pag. 59—83.

Wie kennis neemt van de vrij troosteloze prognose, die Kraepelin voor gevorderde gevallen als dit heeft gegeven, wordt mig, in zijn oordeel over den mensch en kunstenaar Van Gogh, die, na jaren lang zijn noodlot dapper bevochten te hebben, liever in het harnas stierf dan de kans te loopen, jammerlijk te gronde te gaan.

Wij zouden echter niet gaarne onderschrijven, dat zó'n ziektebeeld geheel en uitsluitend uit grafologische gegevens kan worden geconstrueerd — al trachten Marguerite Rose en dr. Mannheim, enigszins listig, dan ook dien indruk te wekken. De grafologie, als middel tot het vaststellen van bepaalde symptomen der persoonlijkheid, kan, evenals de psychotechniek, als hulpmiddel van de psychologie zeer zeker nuttige diensten bewijzen. Maar haar uitkomsten zijn „ruw materiaal“, bruikbaar voor deskundigen in verband met ander materiaal, doch niet als grondslag voor min of meer bijgelooft voorspellingen en conclusies, zoals leeken soms meenen, eraan vast te kunnen knopen. Een medicus, die de diagnose van zijn patiënten stelde alleen op grond van pols en tong, zou niet ontkomen aan het verwijt van grenzenloze oppervlankelijkheid. Hetzelfde geldt voor een psychiater, die de zoo uiterst gecompliceerde menschele persoonlijkheid zou trachten te reconstrueren uit de éne enkele der talloze menschele uitingvormen: het handschrift.

MUZIEK-WEEK TE BRUSSEL

Werk uit negentien landen.

Het comité voor de internationale samenwerking van componisten, gesticht door dr. Richard Strauss, zal dit jaar zijn zittingen houden te Brussel, van 20 tot 25 November a.s. Te die gelegenheid zal een muziekweek worden gehouden, bestaande uit twee symphonieconcerten, drie kamermusiekconcerten, twee galavertooningen (één in de Munt te Brussel en een andere in de Kon. Vlaamsche Opera te Antwerpen) en de uitvoering van een oratorium.

De programma's zullen werken bevatten van componisten der negentien aangesloten landen, die zooveel mogelijk zelf hun werk zullen dirigeren.

Verbetering.

De hoofdfiguur in Bolero van Ravel op den dansavond van het Ballet Georgi in het Kurhaus werd niet gedanst door Mascha ter Weeme, zoals abusievelijk in ons Ochtendblad is gemeld, maar door Yvonne Georgi.

KURHAUS-CABARET

Ondanks zijn afwezigheid drukte Louis Davids zijn stempel op het programma.

Men schrijft ons uit 's-Gravenhage.

In het Kurhaus-cabaret is thans het laatste 14-daagsche programma in Augustus begonnen.

Zonder Louis Davids, helaas, die ongesteld is doeh, naar het zich laat aanzien, gelukkig niet ernstig.

Maar de samenstelling van het nu geboden programma verradt toch zijn werk. Veelvuldig en onderhoudend is het, en het wordt uitgevoerd door uitnemende krachten, die een avond in het Kurhaus-cabaret tot een opbeurend vermaak doen worden.

Er is in de eerste plaats een Weensche conferencier, Josef Baar, wiens Witze en toesprekingen van fijnen humor en wonderlijke gevatheid getuigen, en nooit grof of ruw worden. Derselbe beschaaft en van groote belezenheid blijkt gevende eigenaarschap zijn het diezen volmaakte conferencier een merkwaardig pienter sneldichter doen zijn; op motieven, zinnen, woorden, door het publiek opgegeven, rijmt hij logisch gebouwd, van geest tintelende verzen op.

Ook de wijze waarop hij de artiesten introduceert, verradt de geroutineerden conferencier. Zij zijn: Kees Koen, de vermaarde imitateur en typeur van de Avro; de jazz-parodisten Johnny and Jones van de Vara; Margaretha Vermeulen, voordrachtskustenaar; Tamara Mirkovskij (Russische en moderne dans); Tom Jersey die op zelfzaam „handige“ manier schiedbeelden vertoont; „Lord“, een Hongaarsche illusionist die telepathische wonderen verricht.

Cor Lemaire en Robert Lewitsch zijn als oude getrouwen van Louis Davids op hun muzikalen post. Inderdaad, al is deze zelf er thans niet bij, het programma, zijn programma, heeft alle eigenschappen om het gezellige zaitje van het Kurhaus-cabaret steeds vol te doen loopen.

(Is reeds in een gedeelte van onze vorige editie geplaatst.)

OPENLUCHTTONEEL TE ARNHEM

(Van onzen correspondent.)

Arnhem, 17 Aug. In het openlucht-theater op den Waterberg te Arnhem is gisteravond een voorstelling gegeven door de Hollandsche toneelgroep onder leiding van Paul Blankenstein van „Judith“, het toneelstuk van T. J. C. Gerritsen, dat liet zelfde gezelschap dezen zomer ook reeds in andere openlucht-theaters heeft gespeeld. De hoofdrol werd vervuld door Nel Oosthout. De opvoering muntte uit door kleurenrijkdom en door een goede vertolking van de hoofdfiguur. Het bezoek had echter onder het ongunstige weer zeer te lijden.